

ASR 1710, Østertoften

© KORT & MATRIKELSTYRELSEN (G.115-96)

Moegård Museum

Arkæobotanisk undersøgelse af ASR 1710, Østertoften

Peter Hambro Mikkelsen & Peter Mose Jensen

KONSERVERINGS- OG NATURVIDENSKABELIG AFDELING

Nr. 3 2004

ASR 1710, Østertoften

Arkæobotanisk undersøgelse af ASR 1710, Østertoften

Peter Hambro Mikkelsen & Peter Mose Jensen

Indledning

I vinteren 2002/2003 undersøgte Den Antikvariske Samling i Ribe et større område for Bramminge kommune¹. I forbindelse med den arkæologiske undersøgelse af en bebyggelse dateret til det 7.-8. århundrede e.Kr., blev der udtaget en række floteringsprøver med henblik på fremskaffelsen af forkullet arkæobotanisk materiale. En vigtig årsag til at udføre floteringen og den efterfølgende arkæobotaniske undersøgelse var muligheden for at finde materiale med lav egenalder, dvs. korn, som kunne benyttes til C14 datering.

Prøverne blev hovedsagelig udtaget fra tagbærende stolper og så vidt mulig i områder med en enfaset bebyggelse for at undgå en dateringsmæssig sammenblanding i fyldet. T1 viser en oversigtstegning af det enfasede hus og i T2 er de prøver markeret, som indeholdt forkullet korn i selve huset.

Jordprøverne er floteret på ASR's eget anlæg og afleveret til Moesgårds konserverings- og naturvidenskabelige afdeling i analyseklar stand. Her er de først kursorisk gennemset i et mikroskop og de velegnede prøver færdiganalyseret af Peter Mose Jensen.

Undersøgelsens resultat

Den kursoriske gennemgang viste, at der ud af i alt 65 prøver blev fundet forkullede kornkerner i 22 af prøverne. Af andet materiale kan der nævnes trækul, forkullede lyngstængler, svampesporer og enkelte ukrudtsfrø, se bilag 1.

Seks af de floterede prøver indeholdt mere end 10 stk. korn eller ukrudtsfrø, og disse seks prøver blev nærmere gennemset. På trods af at der er tale om et så lille antal frø og kerner i de enkelte fund, at de statistisk set ikke opfylder et minimumskrav, så giver det alligevel et indblik i hvad der har været til rådighed af dyrkede kornarter.

De to eneste kornsorter, som blev fundet i de analyserede prøver, *Hordeum vulgare vulgare*, avneklædt byg, og *Secale cereale*, rug, forekommer i nogenlunde lige stort antal. Der er desuden en del kornkerner, hvor bevaringstilstanden er så dårlig, at det ikke har været mulig at henføre dem til art.

¹ Darum sogn, Gørding herrede, Ribe amt, stednr. 190202-65, UTM 478301/6142337

Den kursoriske gennemgang viste enkelte *Avena* sp, Havre sp. i materialet, men da bevaringstilstanden er forholdsvis dårlig, er det ikke muligt at skelne mellem dyrket havre og flyvehavre. En sikker identifikation kan kun foretages når avnernes vedhæftning er bevaret.

Der optræder kun et fåtal af ukrudtsfrø i prøverne, og deres tilstedeværelse kan ikke bidrage med nogen videre økologisk tolkning, dertil er materialet for snævert.

En samlet oversigt over de analyserede prøver ses i figur 1.

ASR 1710 Østertoften	X 85	X 88	X 92	X 94	X 95	X 107	
Hordeum vulgare vulgare		1					Avneklædt byg
Hordeum cf. vulgare		1		1		1	Avneklædt byg cf.
Hordeum sp.	3	4	2	7	6		Byg sp.
Secale cereale		4	17		1	3	Rug
Secale cf.	1		6				Rug cf.
Secale/hordeum avnbase						1	Rug/byg avnbase
Cerealia indet.	3	6	3+5f	9+4f	8+9f	3	Ubestemt korn
Carex sp.					1		Star sp.
Chenopodium sp.					1		Gåsefod sp.
Persicaria mercuriosa/laphatifolium					1	1	Blegbladet/ferskenpileurt
Persicaria/mercuriosa/laphatifolium cf.					1		Blegbladet/ferskenpileurt cf.
Indet.					1		Ubestemt
Trækul (X-XXXXX)	XX	XXX	XX	XXX	XX	XXX	Trækul (X-XXXXX)
Lyngstængler (X-XXXXX)	XX	X	XXX	XX		XXX	Lyngstængler (X-XXXXX)

Figur 1.

Kornkerner i stolpehuller – refleksion af funktion?

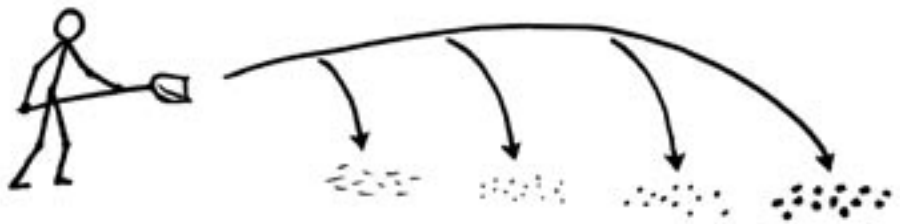
Udgangspunktet for prøvetagningen var, som allerede omtalt, at udnytte muligheden for at finde forkullet materiale til anvendelse i forbindelse med en C-14 datering. Der blev derfor taget prøver fra de tagbærende stolper i langhuset og fra stolper i det omgivende hegn. I langhuset er der 20 tagbærende stolper og der blev fundet forkullet korn i de 13. Heraf er de 5 tagbærende stolper fra beboelsesenden, medens de 8 findes i den del af huset, som man traditionelt benævner staldenden. Fra det omgivende hegn blev der fundet kornkerner i 6 stolpehuller, der ligger med nogen indbyrdes spredning.

Hvordan er kornkernerne blevet forkullet? Er det som et led i fødeforberedelsen, hvor der er indtruffet et uheld f.eks. i forbindelse med ristning eller tørring af kærnerne, er der tale om et resultat af en katastrofe, som f.eks. ildebrand, eller kan der være sket en afbrænding af et gammelt hus, efter at der er sket en udflytning. Tilstedeværelsen af forkullede kornkerner i stolpehullerne kan eventuelt også anvendes til at belyse funktionsmæssige aspekter ved det område, hvor kærnerne er fundet.

Det interessante i forbindelse med et emne som funktion er tilstedeværelsen af korn i så mange stolpehuller i staldenden. Her skal man være opmærksom på, at den hævdevundne betegnelse »staldende« ikke behøver at betyde, at der kun var tale om en udnyttelse af rummet til en stald. Der kan meget vel have været flere forskellige rumfunktioner, ikke mindst til opbevaring af diverse redskaber, forråd etc. Måske har der endda boet mennesker i staldenden. Ved udgravningen af bopladsen

Nr. Hedegård ved Aalborg, blev der i et hus, dateret til den tidlige del af romersk jernalder, i staldenden fundet knogler fra ko, får og hest, samt skeletrester fra fire mennesker, der var brændt inde. Det kan selvfølgelig diskuteres, om der var tale om folk, der brændte inde under forsøget på at redde dyrene ud, men måske har der nærmere været tale om en eller anden form for tyende. Brandtomten giver et godt eksempel på at en automatisk følgeslutning fra et givet antal båseskillerum til et tilsvarende antal køer er ikke tilrådeligt – de fleste tilfælde, hvor det har været muligt at identificere knogler i jernalderhuse har der været tale om andre dyr end kvæg (Mikkelsen 1994).

I forbindelse med denne undersøgelse er der en nærliggende aktivitet, der kan begrunde forekomsten af korn i stalden. Foruden at være brugt til at opbevare f.eks. afgrøde, enten i sække oppe under loftet eller stablet i et af de såkaldte båseskillerum så kan stalden også have været anvendt til at kaste korn. At kaste korn betyder, at man med en skovl kaster en portion kerner hen af gulvet. Herved sker der en fraktionering efter størrelse og vægt. De tungeste kærner flyver længst, medens ukrudt og avner ikke kommer så langt. Efterfølgende bliver de tungeste kærner taget fra til næste års såsæd, den mellemste størrelse anvendes til føde og ukrudt, avner og de helt små kærner bliver brugt til foder (Viklund 1998). En sådan aktivitet kan betyde, at kornkærner ender i området omkring tagbærende stolper (Mikkelsen & Nørbach 2003).

Efter Viklund 1998

Der skal mere end en enkelt undersøgelse som den foreliggende, til at konkludere noget om staldens anvendelse til f.eks. kastning af korn. Men netop denne type prøvetagning, med systematisk indsamlede prøver fra hele huset, giver et meget bedre udgangspunkt, end hvis der kun var taget prøver fra beboelsesdelen, således som det ofte har været tilfældet – prøverne herfra kan så bruges til noget andet.

Der blev også fundet kornkærner i det omgivne hegn. Anvendelsen af hegn i perioden yngre romersk jernalder og germansk jernalder, de såkaldte cykelskurshegn og C-huse, har været omdiskuteret (Mikkelsen og Nørbach 2003). En af måderne som det måske vil være muligt at føre til en afklaring af dette spørgsmål, er netop ved flotering, gerne i kombination med andre undersøgelser som f.eks. fosfatprøver. Dette kræver imidlertid et meget stort antal prøver.

Prioriteringen fra et arkæobotanisk synspunkt bør derfor være: Så vidt muligt enfasede bebyggelser, uden andre typer anlæg i nærheden. Prøver systematisk indtaget fra et stort antal stolper – alle fra huset, gerne mange fra hegnet. Det arkæobotaniske fokus skal rettes mere på tilstedeværelse end på antal.

Konklusion

Undersøgelsen af Østertoften, foranlediget af prøveudtagning til C-14 analyser, påviste et mindre antal kornkerner i stolpehullerne fra et hus dateret til 7-8 århundrede e.kr. Der blev konstateret kornkerner i 8 ud af 12 tagbærende stolper i stald delen.

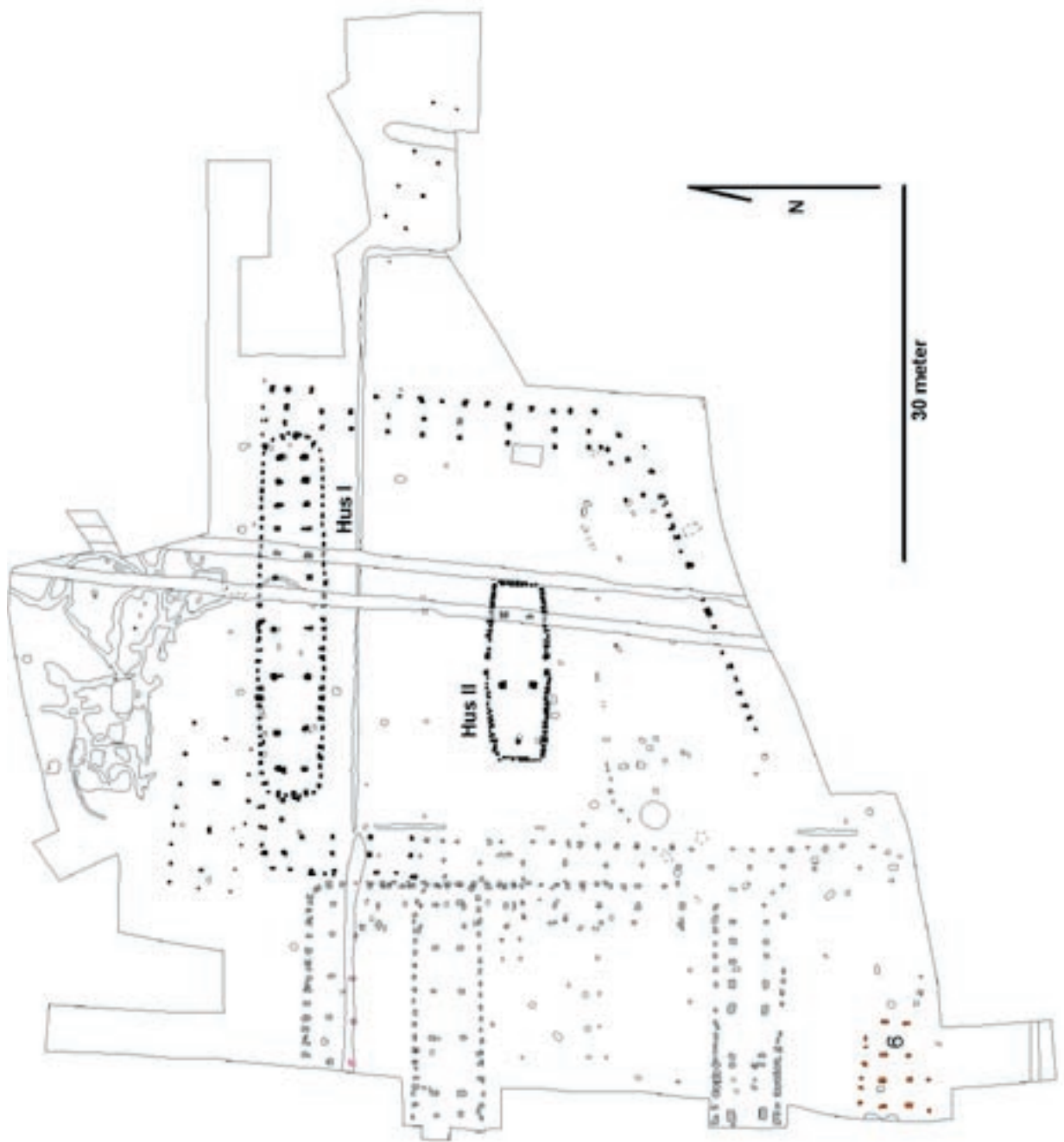
Litteratur

Mikkelsen, P.H.: (1994): *Arkæozoologiske og arkæobotaniske undersøgelser af ældre jernalders bopladsmateriale. LAG 5. pp. 73-114.*

Mikkelsen, P.H. & L.C. Nørbach (2003): *Drengsted. Bebyggelse, jernproduktion og agerbrug.* Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter.

Viklund, K. (1998): *Cereals, Weeds and Crop Processing in Iron Age Sweden. Methodological and interpretive aspects of archaeobotanical evidence.* Archaeology and Environment. Vol 14. Umeå universitet. Umeå.

Tegning: T1

Tegning: T2

Bilag 1: Liste over gennemsete prøver

X-nr	Ml.	Korn	Frø	Bemærk
41	1	-	-	-
43	1	-	1	-
46	1	-	1	-
47	1	-	1	Svampesporer
48	1	-	-	-
51	1	-	-	Svampesporer
81	5	5	-	Trækul, byg, lyngstængler
82	7,5	-	-	Svampesporer
83	5	5	-	Byg
84	2,5	2	-	Byg, rug
85	5	<10	-	Byg cf. Rug
86	1	-	1	Lyngstængler, svampesporer
87	2,5	1	-	-
88	15	15	-	Trækul, byg, rug, lyngstængler
89	1	-	-	Lyngstængler
90	5	2	1	-
91	1	-	-	-
92	15	<20	-	Trækul, rug, byg, lyngstængler
93	1	2	1	Rug, byg
94	15	20	-	Trækul, byg, rug, lyngstængler
95	2,5	<10	<10	Byg
96	2,5	2	-	Draphavre? rug
97	5	2	-	Byg, lyngstængler, draphavre?
98	1	-	-	-
99	1	1	-	Byg
100	5	1	-	Lyngstængler, rug
101	1	-	-	Svampesporer
102	1	-	-	Lyngstængler
103	1	-	-	Svampesporer
104	25	-	-	Trækul, lyngstængler
105	2,5	3	5	Byg
106	1	-	1	Gåsefod
107	10	1	10	Trækul, rug lyngstængler
108	5	-	-	Lyngstængler, svampesporer
109	1	-	-	-
110	1	-	-	-
111	1	-	-	-
112	1	2	-	-
113	1	-	-	-
114	1	-	-	-
115	1	1	-	-
116	1	-	-	-
117	1	1	-	Byg
118	1	1	-	Lyngstængler
119	2,5	-	-	Svampesporer
120	2,5	-	-	Lyngstængler, svampesporer
121	1	-	-	-
122	1	-	-	-
123	1	-	-	Draphavre?
124	1	2	-	Cf. Havre, Draphavre?
125	1	1	-	Byg
126	1	-	-	-
127	1	-	-	Draphavre?
128	1	1	-	Hvede
129	1	-	-	-
130	1	-	-	-
131	1	-	-	-
132	0	-	-	-
133	1	-	-	-
134	2,5	1	-	Avnklædt byg
135	5	-	-	Trækul
136	1	-	-	-
137	1	-	-	-
138	1	1	-	Byg
139	1	1	-	Cf. Havre, Draphavre?

Rapporterne fra Moesgårds Naturvidenskabelige Afdeling fremlægger resultater i forbindelse med specialundersøgelser af arkæologisk genstandsmateriale.

Hovedvægten er lagt på undersøgelser med en naturvidenskabelig tilgangsvinkel. Heriblandt kan nævnes arkæobotaniske undersøgelser, vedanatommiske undersøgelser, antropologiske undersøgelser af skeletter samt arkæozoologiske undersøgelser.

Der optræder også andre typer dokumentationsfremlæggelser, som f.eks. besigtigelse af marinarkæologiske lokaliteter og metodebeskrivelser af konserveringsteknisk karakter.

Alle rapporter kan downloades fra Moesgaard Museums hjemmeside. Eftertryk med kildeangivelse tilladt.